

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору економічних наук,
професору
Некрасовій Л.А.

РЕЦЕНЗІЯ

офіційного рецензента, доктора економічних наук, професора, професора кафедри міжнародного менеджменту та інновацій Національного університету «Одеська політехніка» Коваленка Олександра Михайловича на дисертацію Ковальчук Олександри Вікторівни «Управління інноваційною конкурентоспроможністю бізнес структур в умовах невизначеності», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 07 – Управління та адміністрування за спеціальністю 073 – Менеджмент.

1. Актуальність теми дисертації

В умовах глобальних викликів, спричинених військовою агресією проти України, питання управління інноваційною конкурентоспроможністю набуває критичного значення для виживання та розвитку вітчизняних бізнес структур. Необхідність адаптації до умов воєнного стану, руйнування традиційних логістичних ланцюгів, міграція кваліфікованих кадрів створюють безпрецедентний рівень невизначеності, що вимагає розробки нових підходів до управління конкурентоспроможністю через інновації.

Трансформація глобального економічного ландшафту, прискорення цифровізації та зростання ролі знань як ключового ресурсу підвищують значущість інноваційної складової конкурентоспроможності. Особливо це актуально для української економіки, яка потребує структурної перебудови та інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості на основі високотехнологічних рішень.

Традиційні підходи до управління конкурентоспроможністю, орієнтовані на стабільне середовище, виявляються неефективними в умовах високої невизначеності. Це обумовлює необхідність розробки нових теоретико-методичних засад, які враховують специфіку інноваційної діяльності в турбулентному середовищі та забезпечують формування адаптивних конкурентних переваг.

Саме тому дослідження, спрямоване на розробку теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо управління інноваційною конкурентоспроможністю бізнес структур в умовах невизначеності є надзвичайно актуальним та своєчасним, відповідає сучасним потребам економічної науки та практики управління.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Наукові положення дисертації характеризуються високим ступенем обґрунтованості, що підтверджується використанням сучасного методологічного апарату та комплексного підходу до дослідження. Обґрунтованість результатів забезпечується використанням широкого спектру методів дослідження: системного аналізу та синтезу для розробки концептуальної моделі, історичного та логічного методів для аналізу еволюції наукових поглядів, статистичного та компаративного аналізу для обробки емпіричних даних, методів експертних оцінок для валідації результатів, структурно-функціонального аналізу для дослідження взаємозв'язків між компонентами системи, економіко-математичного моделювання для розробки методичного інструментарію.

Логічну структуру роботи забезпечує чітка відповідність мети та завдань дослідження. Мета дисертації полягає у розробці та обґрунтуванні теоретико-методичних підходів і рекомендацій щодо управління інноваційною конкурентоспроможністю бізнес структур в умовах невизначеності на засадах системності та міжфункціональності. Досягнення поставленої мети забезпечується послідовним виконанням взаємопов'язаних завдань, які логічно структуровані від теоретичного обґрунтування до практичних рекомендацій.

Методологічною основою дослідження є системний підхід, який дозволив розглянути інноваційну конкурентоспроможність як складну багатоаспектну систему, що функціонує в умовах динамічного зовнішнього середовища. Використання процесного підходу забезпечило можливість аналізу інноваційної діяльності як безперервного процесу створення, впровадження та комерціалізації інновацій.

3. Основні наукові результати дисертації

Проведений аналіз дисертаційної роботи дозволяє констатувати, що авторкою отримано низку значущих наукових результатів, які суттєво збагачують теорію та методологію управління інноваційною конкурентоспроможністю бізнес структур.

Найбільш вагомими науковими досягненнями вважаю:

– створення комплексної концептуальної моделі, яка вперше системно поєднує процесні та структурні аспекти формування інноваційної конкурентоспроможності. Особливо цінним є те, що авторка інтегрувала у своїй моделі такі критично важливі елементи як адаптивність організації, її інноваційну спрямованість, механізми управління ризиками та процеси цифрової трансформації. Модель відрізняється практичною орієнтованістю завдяки чіткому структуруванню етапів реалізації;

– суттєве доповнення понятійного апарату науки через авторську інтерпретацію інноваційної конкурентоспроможності. Запропоноване визначення вдало поєднує здатність організації до створення інновацій з її спроможністю ефективно їх комерціалізувати в умовах нестабільного середовища, що відображає сучасні реалії ведення бізнесу;

– **розробку комплексної системи антикризового реагування**, яка враховує специфіку сучасного українського контексту. Особливо слід відзначити ґрунтовний аналіз воєнного фактору як каталізатора невизначеності, що робить дослідження надзвичайно актуальним. Багаторівнева структура адаптаційних механізмів та система раннього попередження становлять практичну цінність для управлінців;

– **оригінальний підхід до розвитку інноваційного потенціалу персоналу**, який виходить за межі традиційних HR-практик. Запропонована авторкою інтеграція організаційних, процесних, мотиваційних та технологічних компонентів створює синергетичний ефект формування інноваційної культури на підприємстві;

– **принципово новий міжфункціональний механізм управління**, який долає проблему розрізненості інноваційних ініціатив у різних підрозділах організації. Система координаційних зв'язків між функціональними блоками забезпечує цілісність інноваційного процесу від стратегічного планування до оцінки результатів;

– **методичні напрацювання щодо діагностики та вимірювання**, які дозволяють кількісно оцінювати інноваційну конкурентоспроможність через систему збалансованих індикаторів. Особливо цінною вважаю розробку матриці позиціонування підприємств за рівнем невизначеності та інноваційної активності.

4. Достовірність результатів, повнота відображення висновків і пропозицій дисертації в опублікованих авторкою роботах

Наукові положення, висновки й рекомендації, сформульовані у дисертації, є достовірними. Достовірність забезпечується використанням:

– значного обсягу використаних джерел (190 найменувань), що мають зв'язок прямо чи опосередковано до теми дисертації та представляють новітні положення науки і праці вітчизняних і зарубіжних науковців, фахівців-практиків, включаючи публікації останніх років у провідних міжнародних виданнях;

– репрезентативної емпіричної бази дослідження, яка включає дані Державної служби статистики України, чинного законодавства і нормативно-правових актів, відкритих джерел (аналітичних оглядів, монографій, дисертацій, наукових статей, офіційних вебсайтів, матеріалів наукових конференцій), звітності підприємств, результатів власних досліджень;

– сучасних методів досліджень, адаптованих до специфіки об'єкта дослідження та забезпечуючих високу якість отриманих результатів;

– комплексного експертного опитування 50 керівників бізнес структур різних галузей з високим коефіцієнтом узгодженості оцінок (коефіцієнт конкордації Кендалла 0,82);

– апробації отриманих результатів на провідних наукових конференціях міжнародного та національного рівня, що підтверджує їх наукову значущість та актуальність.

Основні положення дисертації у повній мірі відображені у 19 наукових працях автора: 10 статтях у фахових виданнях України, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 статті у наукометричній базі Scopus, що свідчить про міжнародне визнання результатів дослідження; 8 тезах доповідей на наукових конференціях, які демонструють активну апробацію наукових результатів. Загальний обсяг публікацій складає 7,28 д.а., з яких 3,98 д.а. належать особисто авторці, що значно перевищує мінімальні вимоги. Вимоги щодо кількості публікацій у спеціалізованих виданнях повністю виконано.

Аналіз публікацій авторки свідчить про послідовний розвиток наукових ідей від загальних теоретичних положень до конкретних методичних розробок та практичних рекомендацій. Наукові результати, які наведені у дисертації та публікаціях, одержані авторкою самостійно, що підтверджується оригінальністю запропонованих підходів та методів. Вони повною мірою відображають основні результати дисертації, а за критеріями кількості і якості надають авторці право публічного захисту дисертації.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення дисертаційного дослідження підтверджується різноманітними формами впровадження отриманих результатів та їх ефективністю в реальній діяльності бізнес структур.

Результати дослідження впроваджено у діяльність чотирьох бізнес структур різних галузей:

ТОВ «Елмарин» (довідка №12 від 10.04.2024р.) – впроваджено комплексний інтегративний підхід до формування інноваційного мислення та методичні рекомендації щодо впровадження цифрових інструментів, що дозволило підвищити точність діагностики на 40%, прискорити вирішення проблем на 35% та покращити якість обслуговування на 30%. Це демонструє ефективність запропонованих підходів у сфері технічних послуг та їх адаптивність до специфіки діагностичної діяльності.

ТОВ «Улекс» (довідка №1 від 21.06.2024р.) – впроваджено концептуальну модель системного формування інноваційної конкурентоспроможності та практичні рекомендації щодо розвитку інноваційної культури, що дозволило оптимізувати обробку правових запитів на 35%, збільшити клієнтську базу на 45% та підвищити ефективність роботи персоналу на 30%. Досягнення компанії підтверджують універсальність розроблених підходів для сфери правових та консультаційних послуг.

ТОВ «Андреал» (довідка №9 від 11.12.2024р.) – використано міжфункціональний підхід до управління інноваційною конкурентоспроможністю та механізми координації інноваційних процесів в R&D діяльності, що сприяло розробці нових моделей охоронних пломб ISO 17712, підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному ринку та збільшенню обсягу продажів на 35%. Досвід компанії особливо цінний з точки зору експортно-орієнтованого виробництва та відповідності міжнародним стандартам.

ТОВ «Ардіс груп» (довідка №5/9-24 від 11.09.2024р.) – використано інструментарій оцінки інноваційної конкурентоспроможності в умовах невизначеності, що підтверджує адаптивність та практичну застосовність розроблених методичних підходів для різних типів бізнес структур.

Універсальність розроблених підходів підтверджується можливістю їх адаптації до специфіки різних галузей та типів бізнес структур. Розроблена матриця «невизначеність-інноваційна конкурентоспроможність» та диференційовані стратегії дозволяють підприємствам різних розмірів та галузей формувати обґрунтовані підходи до управління інноваційною діяльністю відповідно до їх стратегічного позиціонування.

Освітнє значення результатів підтверджується їх використанням у навчальному процесі Національного університету «Одеська політехніка» МОН України при підготовці навчальних програм і навчально-методичних матеріалів з дисциплін «Самоменеджмент», «Теорія організацій», «Міжнародні економічні відносини», «Бізнес планування» для здобувачів вищої освіти першого освітньо-професійного рівня за спеціальністю 073 «Менеджмент» (довідка № 223/67-07 від 30.01.2025 р.). Інтеграція результатів дослідження в освітній процес сприяє підготовці кваліфікованих фахівців у сфері управління інноваціями та забезпечує поширення наукових досягнень.

Соціально-економічна значущість дослідження полягає у розробці підходів, які дозволяють українським бізнес структурам підвищувати свою конкурентоспроможність в складних умовах воєнного стану, що сприяє економічному розвитку країни, збереженню та створенню робочих місць, зміцненню економічної стійкості та інтеграції у глобальні ланцюги створення вартості.

6. Академічна доброчесність

В дисертації та наукових працях, де Ковальчук О.В. висвітлені основні наукові результати, *жодних порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації) при підготовці рецензії не було виявлено.*

Дисертаційна робота відповідає принципам академічної доброчесності, що підтверджується оригінальністю запропонованих наукових рішень, коректним цитуванням використаних джерел, самостійністю проведених досліджень та достовірністю представлених результатів. Авторка демонструє високу наукову етику та відповідальність у представленні результатів дослідження.

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

1. При розгляді матриці «невизначеність-інноваційна конкурентоспроможність» (розділ 2.3, с. 128-129) авторка виділяє чотири типи бізнес структур: «Вразливі інноватори», «Адаптивні лідери», «Консервативні послідовники», «Стабільні інноватори». Однак недостатньо обґрунтовано критерії переходу між квадрантами матриці та механізми трансформації з

одного типу в інший. Доцільно було б розробити більш детальні рекомендації щодо стратегій переходу, особливо для «Вразливих інноваторів» та «Консервативних послідовників».

2. У підрозділі 3.2 при аналізі комплексного інтегративного підходу до формування інноваційного мислення (с. 176-185) привертає увагу деяка складність практичної реалізації запропонованих шести компонентів одночасно для малих бізнес структур. Можливо, варто було б запропонувати етапність впровадження цих компонентів залежно від розміру та ресурсних можливостей підприємства.

3. Розглядаючи систему показників ефективності міжфункціонального підходу (табл. 3.23, с. 208), викликає питання періодичність оцінки деяких метрик. Зокрема, для умов високої невизначеності тижнева періодичність оцінки процесних показників може виявитися недостатньою для своєчасного реагування на кризові ситуації.

Зазначені дискусійні моменти не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи та можуть розглядатися як напрями подальших наукових досліджень авторки.

8. Загальний висновок

Дисертаційна робота Ковальчук Олександри Вікторівни «Управління інноваційною конкурентоспроможністю бізнес структур в умовах невизначеності» є завершеною кваліфікаційною науковою працею, виконаною на надзвичайно актуальну тему, що має важливе теоретичне та практичне значення для розвитку теорії інноваційного менеджменту та практики управління бізнес структурами в умовах невизначеності.

Наукова новизна дисертації підтверджується розробкою концептуальної описової моделі формування інноваційної конкурентоспроможності бізнес-структур, яка комплексно відображає взаємозв'язок ключових властивостей: адаптивності та гнучкості, інноваційної орієнтації, ризик-менеджменту, цифрової трансформації та включає процесну складову з чотирма основними етапами реалізації. Модель забезпечує системний підхід до формування конкурентних переваг через інтеграцію блоків стратегічного управління, інноваційних процесів, ресурсного забезпечення та ринкової реалізації. Особливу наукову цінність має запропонований авторкою комплексний інтегративний підхід до формування інноваційного мислення у співробітників бізнес структур, який базується на системній взаємодії шести ключових компонентів: організаційної культури та лідерства, навчання та розвитку, організаційної структури та процесів, мотивації та залучення, технологічної підтримки, взаємодії з зовнішнім середовищем. Це забезпечує трансформаційні зміни в організаційній культурі, структурі, процесах та компетенціях персоналу.

Вперше розроблено міжфункціональний підхід до управління інноваційною конкурентоспроможністю, який подолає традиційні «силоси» в організаціях та забезпечує синергетичну взаємодію шести функціональних

напрямків: стратегічного управління, управління інноваційними процесами, управління людським капіталом, фінансового управління, маркетингового управління, операційного управління через систему функціональних та інтеграційних зв'язків.

Удосконалено понятійно-категоріальний апарат через авторське визначення інноваційної конкурентоспроможності бізнес структури як комплексної характеристики їх здатності створювати та реалізовувати інновації для формування стійких конкурентних переваг в умовах невизначеності. Розширено систему превентивних заходів та способів адаптації через оцінювання впливу семи ключових груп факторів невизначеності: воєнної, політико-правової, економічної, технологічної, ринкової, соціальної, екологічної.

Теоретична значущість роботи полягає у розвитку наукових засад управління інноваційною конкурентоспроможністю через систематизацію та узагальнення існуючих підходів, розробку нових теоретичних конструкцій та методологічних положень. Запропонована концептуальна модель розширює теоретичні уявлення про механізми формування конкурентних переваг на інноваційній основі та враховує специфіку функціонування в турбулентному середовищі.

Практичне значення роботи підтверджується розробкою конкретного методичного інструментарію та його успішною апробацією на підприємствах реального сектору економіки. Впровадження результатів дослідження у ТОВ «Улекс» (довідка №1 від 21.06.2024р.) дозволило оптимізувати обробку правових запитів на 35%, збільшити клієнтську базу на 45% та підвищити ефективність роботи персоналу на 30%. У ТОВ «Андреал» (довідка №9 від 11.12.2024р.) застосування міжфункціонального підходу сприяло розробці нових моделей охоронних пломб ISO 17712, підвищенню конкурентоспроможності на міжнародному ринку та збільшенню обсягу продажів на 35%. У ТОВ «Елмарин» (довідка №12 від 10.04.2024р.) впровадження комплексного інтегративного підходу дозволило підвищити точність діагностики на 40%, прискорити вирішення проблем на 35% та покращити якість обслуговування на 30%.

Методологічна обґрунтованість дослідження забезпечується використанням комплексу сучасних методів наукового пізнання, включаючи системний аналіз, математичне моделювання, експертне оцінювання та емпіричні дослідження. Проведене експертне опитування 50 керівників бізнес структур забезпечило репрезентативність отриманих результатів та високу узгодженість експертних оцінок з коефіцієнтом конкордації Кендалла 0,82.

Особливу цінність має адаптація запропонованих підходів до специфіки функціонування українських бізнес структур в умовах воєнного стану. Дослідження вперше комплексно розглядає вплив воєнної невизначеності на інноваційну конкурентоспроможність та пропонує

конкретні механізми адаптації, що робить його надзвичайно актуальним для сучасних реалій української економіки. Застосування розроблених підходів дозволяє українським бізнес структурам підвищувати свою конкурентоспроможність в складних умовах воєнного стану та інтегруватися у глобальну економіку. Це сприяє економічному розвитку країни, збереженню та створенню робочих місць, зміцненню позицій України на міжнародній арені.

Високий науковий рівень роботи підтверджується публікацією результатів у 19 наукових працях загальним обсягом 7,28 д.а., з яких 3,98 д.а. належать особисто авторці, включаючи 10 статей у фахових виданнях України та 1 статтю у наукометричній базі Scopus, що свідчить про міжнародне визнання досліджень. Апробація результатів на наукових конференціях та їх впровадження в навчальний процес Національного університету «Одеська політехніка» при викладанні дисциплін «Самоменеджмент», «Теорія організацій», «Міжнародні економічні відносини», «Бізнес планування» (довідка № 223/67-07 від 30.01.2025 р.) підтверджує актуальність та практичну значущість роботи.

Теоретичні положення дисертації гармонійно поєднуються з практичними рекомендаціями, що забезпечує можливість їх широкого використання в діяльності бізнес структур різних типів та масштабів. Розроблена диференціація стратегій відповідно до матриці «невизначеність-інноваційна конкурентоспроможність» дозволяє адаптувати загальні підходи до специфіки конкретних організацій з виділенням типів «Вразливі інноватори», «Адаптивні лідери», «Консервативні послідовники», «Стабільні інноватори».

Дисертаційна робота повністю відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, містить нові науково обґрунтовані результати, які мають теоретичне та практичне значення для розвитку економічної науки. Робота відповідає всім вимогам, що висуваються до дисертаційних досліджень на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка, Ковальчук Олександра Вікторівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 – Менеджмент.

Офіційний рецензент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного
менеджменту та інновацій
Національного університету
«Одеська політехніка»

Олександр КОВАЛЕНКО